

De Romantische Limes

Sporen van een antieke stad in een romantisch landschapspark

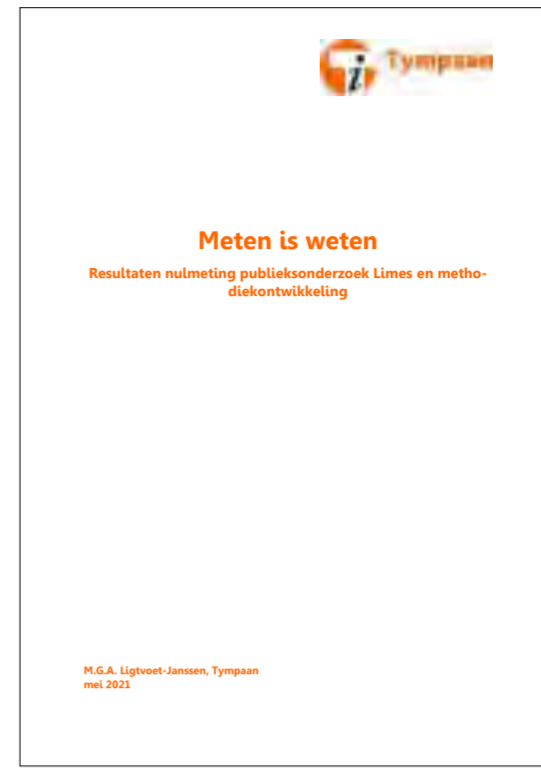
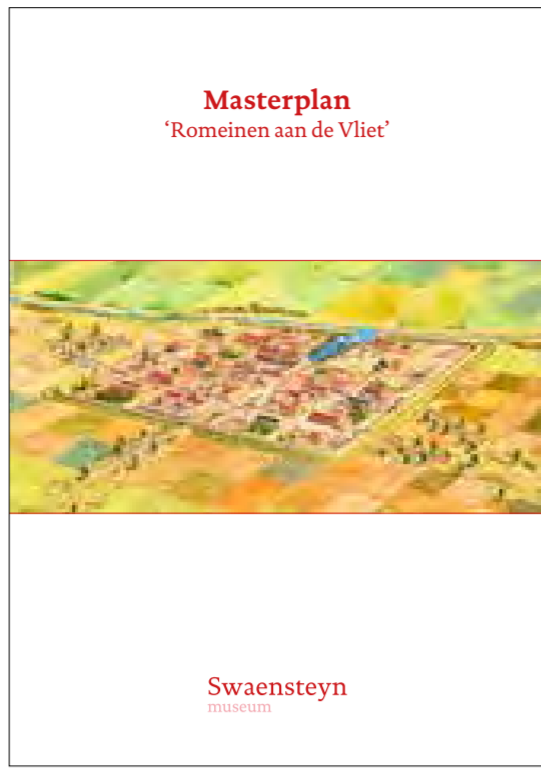

Antieke sporen langs de wandeling door Arentsburgh Hoekenburg

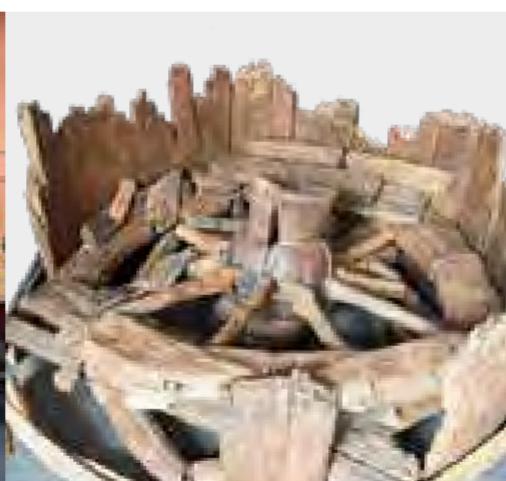

- 1 Wandeling en parkherstel.
- 2 Elektrische Antiquiteitsvitrine
- 3 Herstel van de heuvel met zichtlijnen.
- 4 Contouren van badhuis in de vijver.
- 5 Folly over de waterput
- 6 Herstel zichtbaarheid tuinmuur en tuinpoort Arentsburgh
- 7 Kruising met de Romeinse straat
- 8 Mijlpaal bij aanlegsteiger aan Trekvlief
- 9 Historische structuur
- 10 Wandeling volgt de Vliet

UNESCO Werelderfgoed Romeinse Limes in Leidschendam-Voorburg

Verbindende aanpak Masterplan:

De landschappelijke laag van de buitenplaatsen

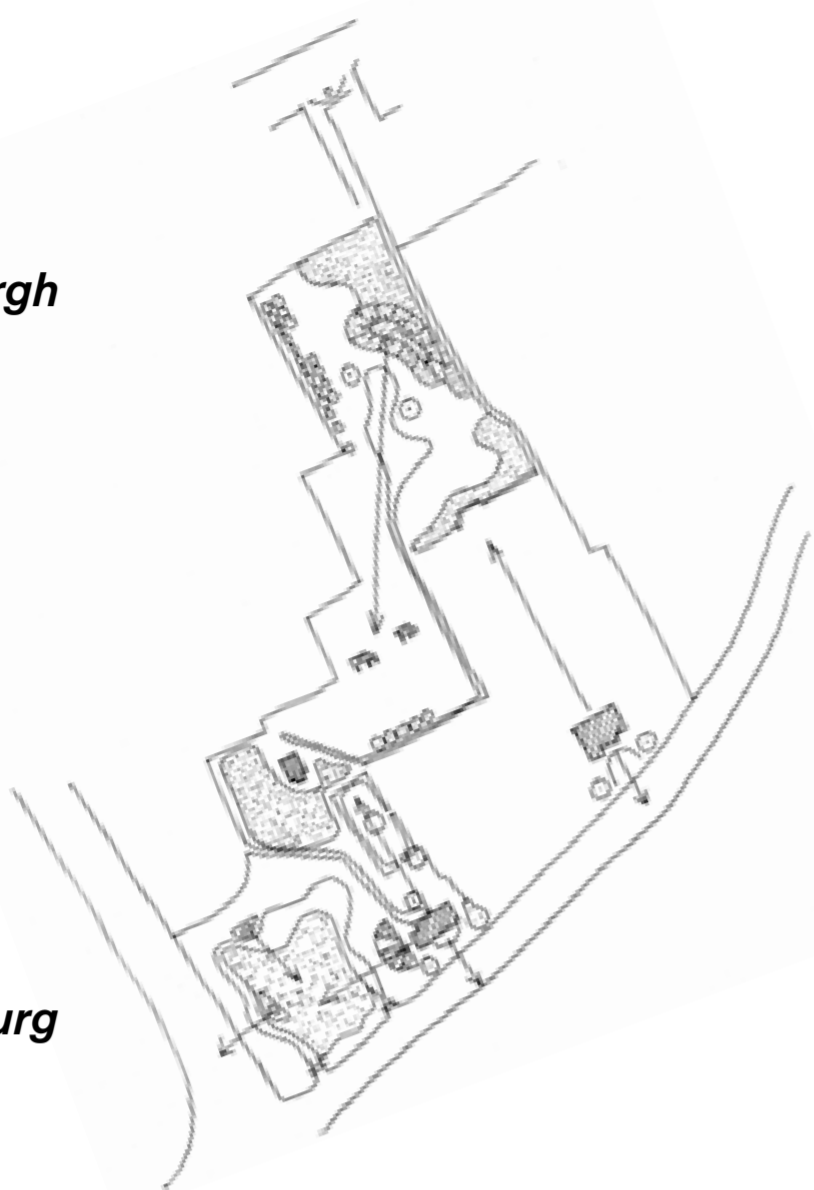
De buitenplaatsen 1700-1900

Arentsburgh

Weiland

Hoekenburg

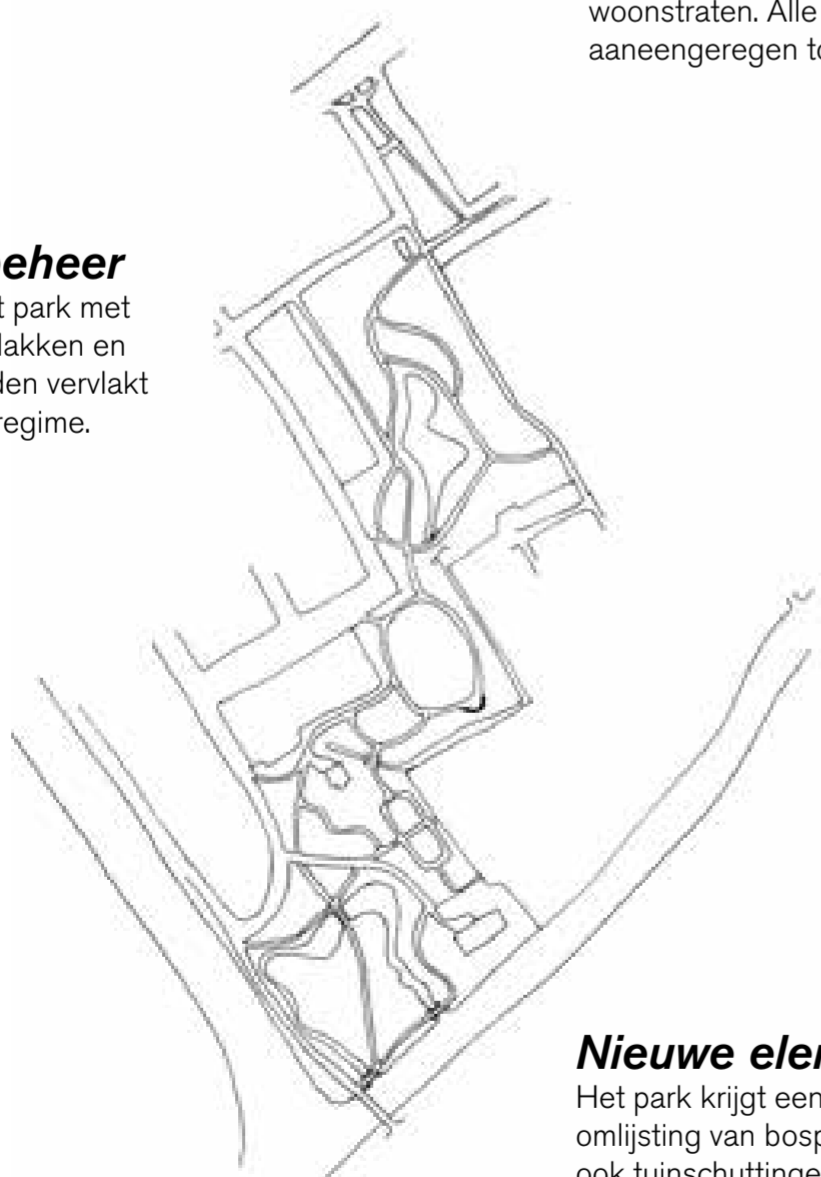
Het park 1935-nu

Paden vanuit woonwijk

Na aankoop van het terrein door de gemeente Voorburg veranderen de twee buitenplaatsen en het weiland in een park tussen woonwijk en het Effatha-blindeninternaat. Er worden nieuwe paden aangelegd die aansluiten op de nieuwe woonstraten. Alle afzonderlijke delen worden zo aaneengeregend tot een geheel.

Eenduidig beheer

De finesses van het park met afzonderlijke plantvlakken en tuinelementen worden vervlakt onder één beheersregime.

Nieuwe elementen

Het park krijgt een robuuste structuur met een omlijsting van bosplantsoen. Hiermee worden ook tuinschuttingen en nutsvoorzieningen (elektriciteitshuisje) aan het oog onttrokken. De brug over de vijver wordt vervangen door een duiker ten behoeve van de verlengde Effatalaan. Er komt een stenen parkbank als centraal element op het voormalige weiland.

De archeologische laag van Forum Hadriani – de Romeinse stad

Archeologische duiding

De Romeinse stad Forum Hadriani is deels opgegraven. De eerste opgaver was C. Reuvens, grondlegger van de Nederlandse archeologische wetenschap. Forum Hadriani is gebouwd op eerdere nederzettingen aan het Corbulo kanaal. Het dankt zijn bloei aan keizer Publius Aelius Hadrianus (AD 117–138). De stad was zowel administratief centrum van de Cananefaten (Municipium Aelium Cananefatum) als van militair belang met een overslaghaven voor het leger.

Uit de opgravingen komt naar voren dat de stad ommuurd was met poorten op de hoofdwegen en een orthogonaal grid kende. De precieze contouren van de stad en de positie van de haven, binnen of buiten de muren is niet geheel duidelijk. We weten wel dat de haven een belangrijk onderdeel van de stad was.

Uit de opgravingen komen insulae (bouwblokken door straten omgeven) naar voren. De meeste zijn woon-werkgebouwen waar winkels en ambachten in plaatsvonden.

Van de publieke infrastructuur zijn de poorten, wegen, het badhuis, de latrine, de waterput en een tempelcomplex aangetoond. Er zijn veel vondsten van klassieke ornamenten, beelden en altaren, daarmee is Forum Hadriani een kenmerkende Romeinse provinciehoofdstad

Structuren in het park

1. De publieke waterput waarin Reuvens een grote hoeveelheid munten ed. heeft gevonden.
2. Gefundeerde hoofdweg die vanaf de poort langs het badhuis loopt.
3. Stenen woonhuizen (?)

Structuren onder de woonwijk

4. Poorten en grachten
5. Houten huizen
6. Tempelcomplex onder de nieuwbouw
7. Havencomplex onder de nieuwbouw.

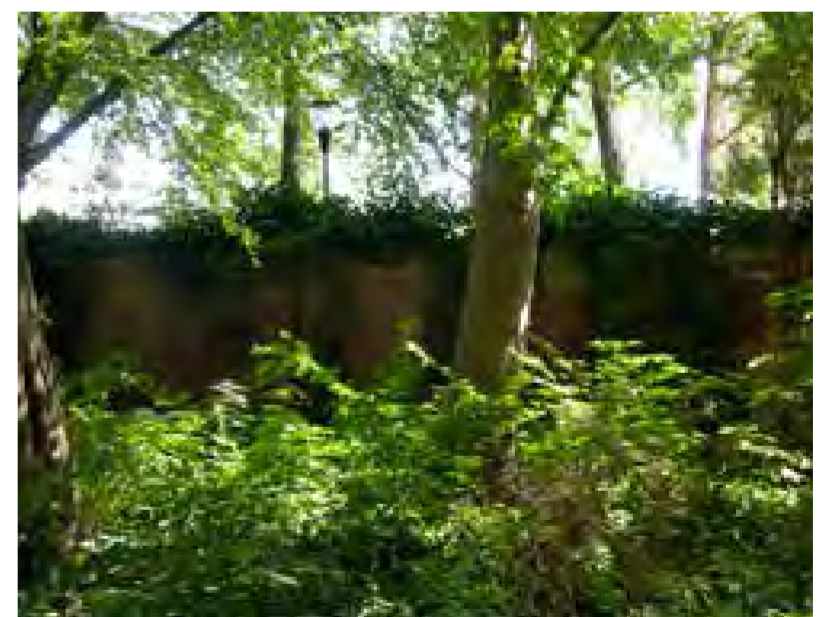

De huidige situatie

Aandachtspunten

- weinig detail in het groen.
- waterstructuur deels verdwenen
- afzonderlijke delen niet meer afleesbaar
- relatie met de Vliet en de huizen verzwakt
- Cultuurhistorische elementen (muur, vijver, lanen, rosarium) niet goed ervaarbaar.

Vergezicht voor de toekomst: Visualisatie Archeologie + Herstel Buitenplaatsen

Aanpak Arentsburg

Herstel van de landschappelijke aanleg betekent dat de hoofdrichtlijnen en structuren opnieuw moeten worden gemarkeerd. Daarnaast moet de aanleg weer meer detail krijgen. Belangrijk is om de entree tot het park te verbeteren.

1. Entree rond Elektrische Antiquiteitswoning verbeteren
2. Waterstructuur doorlopend door brug ipv. duiker.
3. Zichtlijn tussen huis en park herstellen, muur in waarde herstellen
4. Zichtlijn vanuit heuvel
5. Herstel perken en slingerpad langs de vijver.

Aanpak Weiland

Transformeren van plantsoen naar bloemrijk weiland met behoud van bomen. Hiermee krijgt dit stuk een ander karakter ten opzichte van de twee landgoederen en wordt de openheid en de schaal van het weiland versterkt.

6. De paden vrijleggen ten opzichte van struikranden zodat men door de wei loopt en niet langs de rand.
7. Sommige paden kunnen onverhard worden gemaakt en in de wei uitgemaaid.
8. Bloemrijk weiland door ander terreinbeheer eventueel met herstel houten hek.
9. Zichtlijnen op tuinmanswoning en op de heuvel van Hoekenburg herstellen.

Aanpak Hoekenburg

Samenhang tussen huis en park versterken door het onthekken van het huis en het terugbrengen van details. Herstel van Vlietoever als doorgaand parkfront.

9. Inbedding tuinmanswoning verbeteren
10. Rozentuin versterken met beeld en beplanting
11. Bloemparterre aan zijkant huis herstellen
12. Wandelpad zoveel mogelijk langs de Vliet.

Verbindingen en entrees

Verbindingen en entrees moeten versterkt worden wil het park een meer stedelijke functie krijgen.

- A. Entree bij Mariannelaan - Arentsburghlaan
- B. Entree bij aanlegsteiger en brug
- C. Verbindende route langs de Vliet
- D. Verbinding met moestuinen en verder

Drie delen

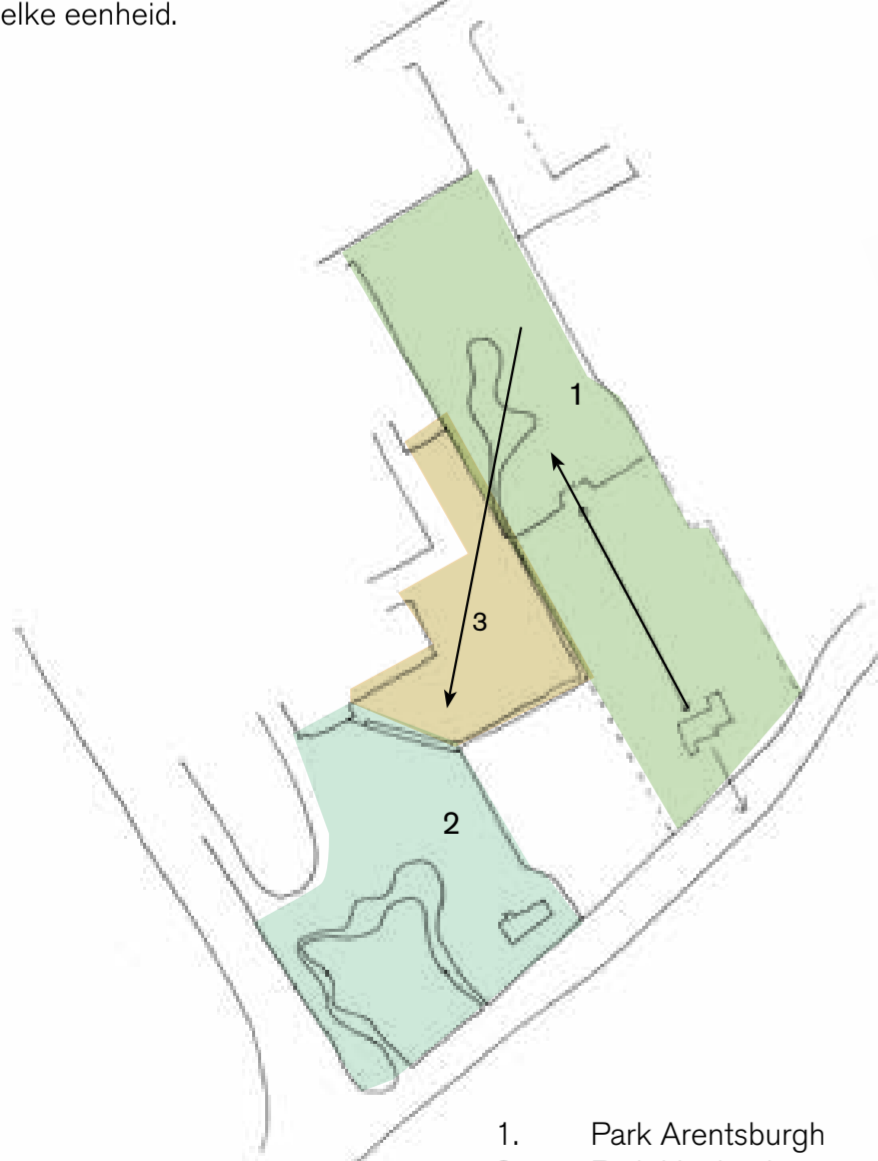
De water- en bomenstructuur en de begrenzing van het terrein worden benut om de landschappelijke eenheden van de landgoederen te herstellen. Hiervoor delen we het gebied in drie eenheden en versterken we de eenheid binnen elke eenheid.

Landschappelijke elementen

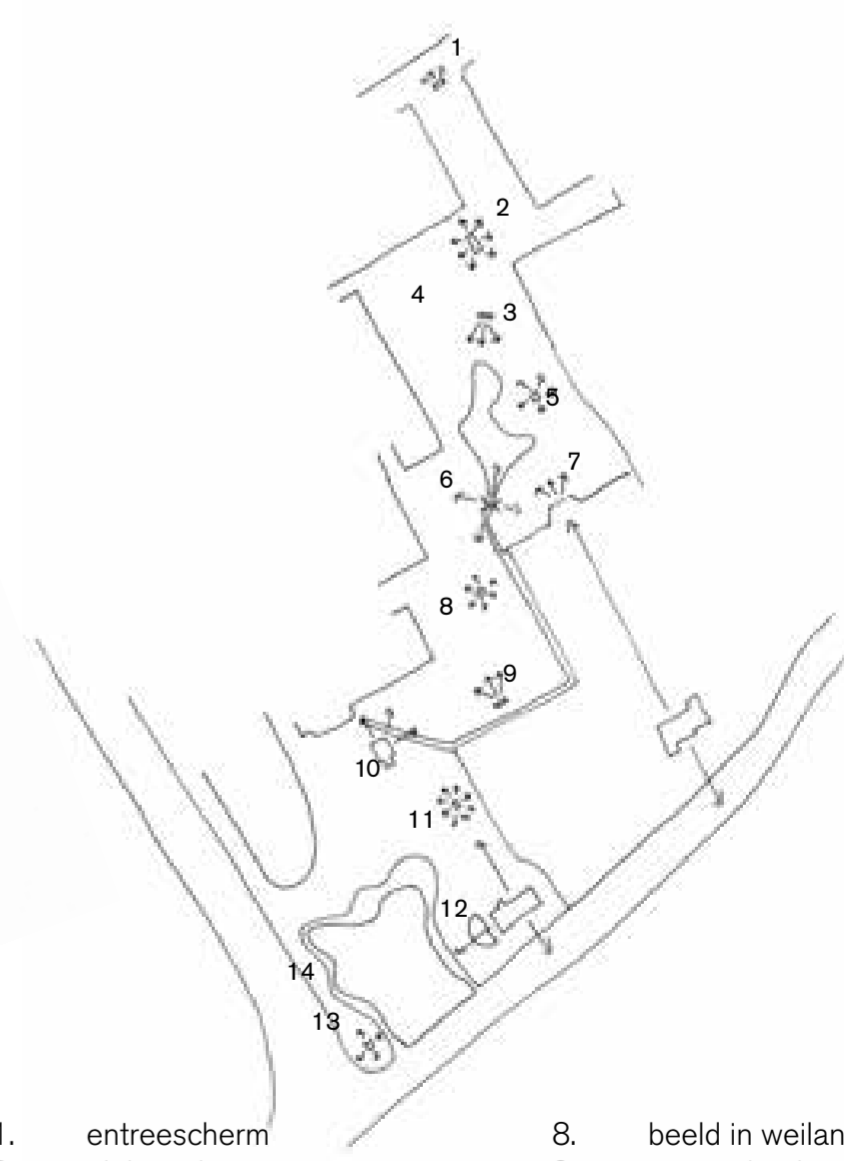
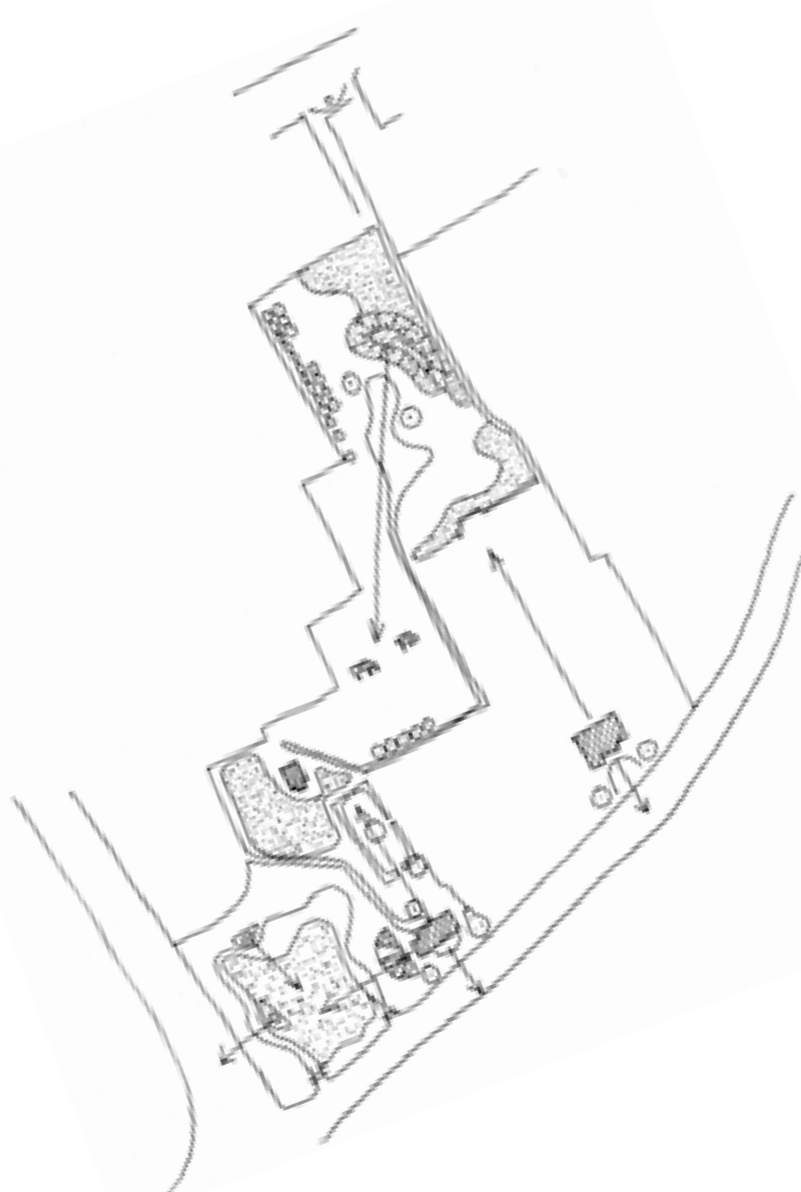
Versterk de elementen die het landschap vormen zoals de zichtlijnen vanaf de heuvel, de zichtlijnen vanaf de huizen, de bomenlaan, het contrast tussen open en dicht en de waterstructuur. Herstel beplantingsplan.

Verbindende objecten

Versterk de verbindende objecten die zorgen voor visuele en fysieke verbindingen. Dit zijn een architectonische elementen die als 'sieraden van de natuur' in vorm contrasteren en in schaal harmoniseren met de groene omgeving.

1. Park Arentsburg
2. Park Hoekenburg
3. het weiland

1. entreescherm	8. beeld in weiland
2. elektrische antiquiteitswoning	9. stenen bank
3. uitzichtpunt	10. tuinmanswoning
4. marmeren gedenkzuil	11. beeld in rozentuin
5. putfolly	12. bloemparterre
6. brug	13. kiosk
7. zichtas en tuinmuur	14. mijlpaal bij steiger

Korte termijn: Visualisatie Archeologie Forum Hadriani en beheerplan

Archeologische sieraden

Binnen de sterke structuur van het landschapspark verschijnen fragmentarische verwijzingen naar de Romeinse stad. Deze elementen doen mee in de geleding en detaillering van het park waarin contrasten en geleide zichtlijnen een belangrijke rol spelen.

- de elektrische antiquiteitenvitrine
- de putfolly
- de wegmarkeringen
- de markering van het badhuis in de vijver
- fragmenten

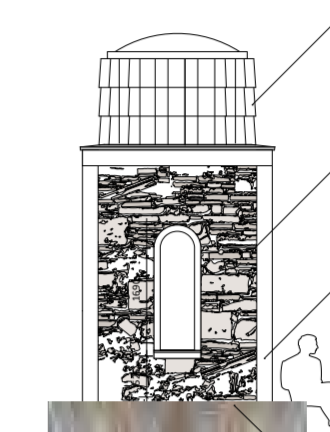
Beheerplan

Het beheerplan is belangrijk voor het behoud van het werelderfgoed. Daarnaast is beheer nodig van park en nieuwe elementen. De Gemeente heeft hier de lead met ondersteuning van Museum Swaensteyn voor specifieke onderdelen.

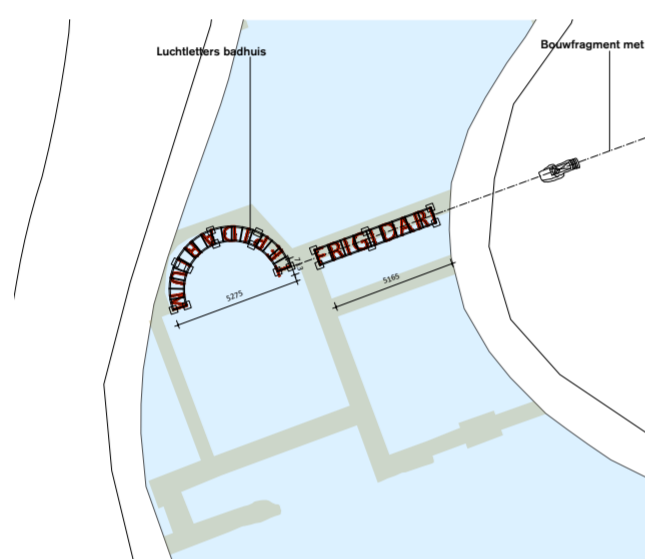
- beheer erfgoed
- onderhoud bomen, groen en zichtlijnen
- beheer van nieuwe elementen

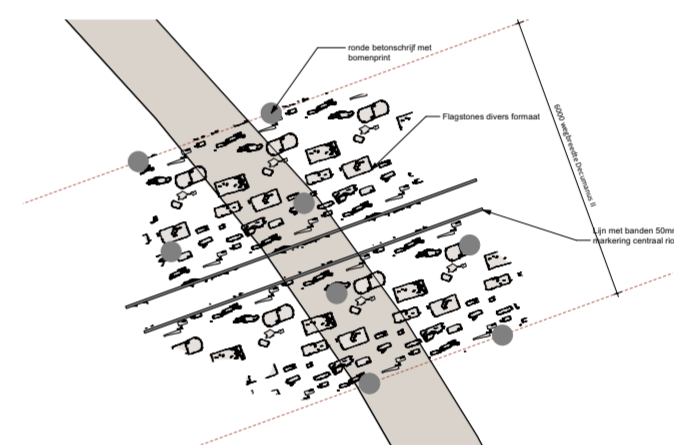
Elektrische antiquiteitenvitrine

Putfolly

Luchtleiters - de markering van het badhuis in de vijver

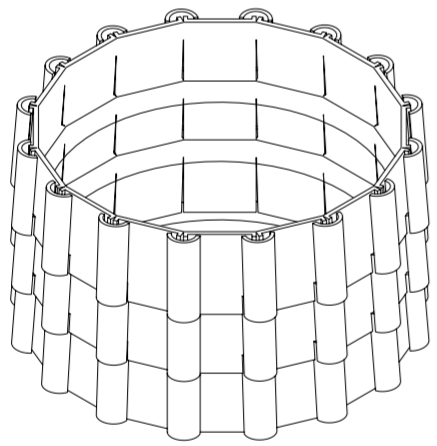
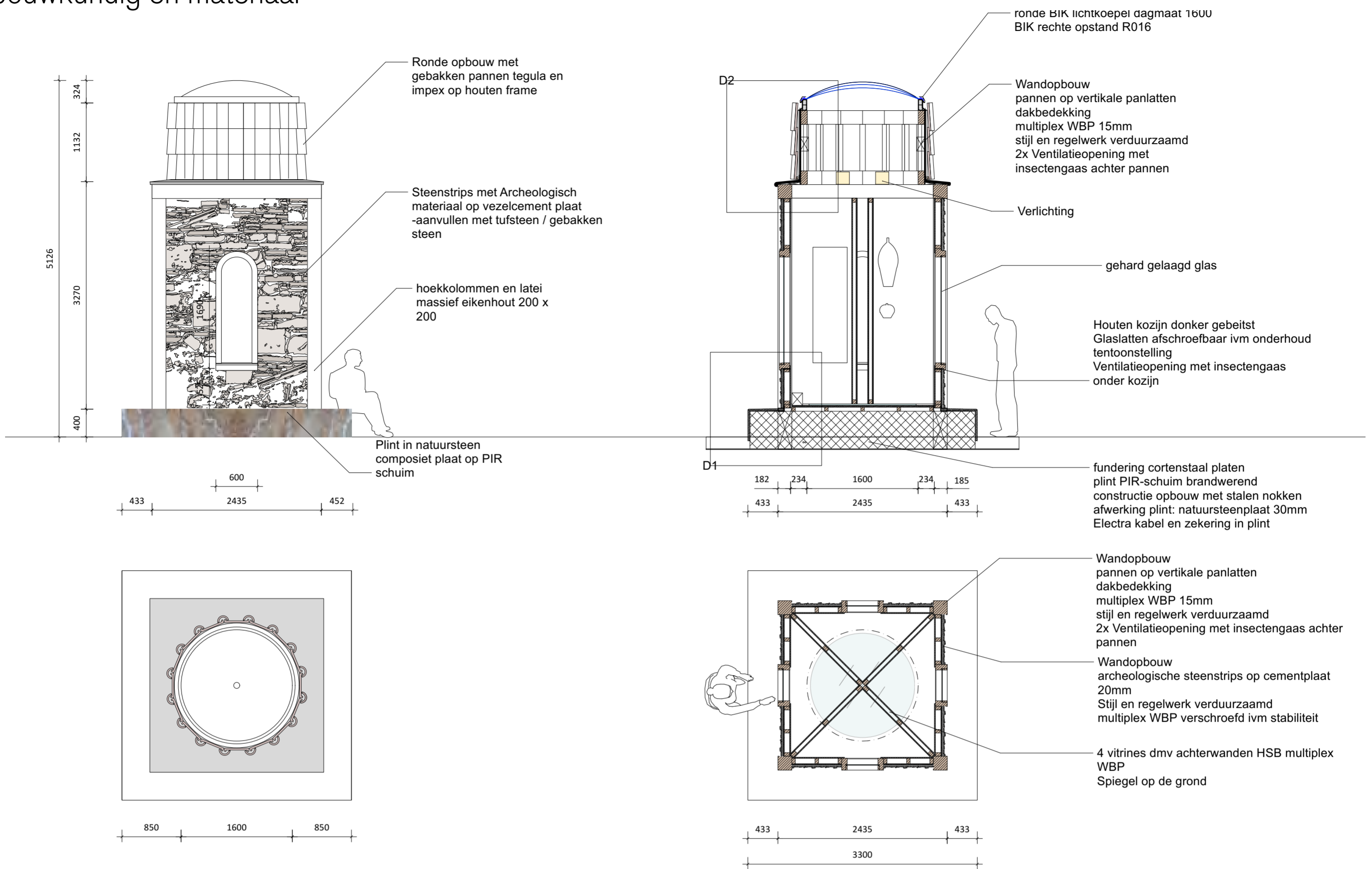

3x Markering van de hoofdweg (decumanus) op de kruising met de paden

Uitwerking putfolly

bouwkundig en materiaal

Romeinse Tegula en Imbrex

Tweedehands en nieuwe pannen (Italië, Frankrijk)

Plint natuursteenplaat op PIR op onderconstructie Natuursteen of ceramisch composiet ntb.

Steenstrips met archeologisch materiaal

Het verhaal verteld: Romeinse stad aan de Limes

Het narratief van Forum Hadriani vanuit verschillende invalshoeken verteld

Bestaande infozuilen met nieuwe samenhangende info

Audiotour met QR

Veelzijdig verteld

De archeologische werkgroep werkt samen met historici, archeologen en de curator van de Romeinse Limes de verhalen uit die aan de hand van de presentaties en objecten worden verteld. De Outstanding Universal Values (OUV) zoals die benoemd staan in het Werelderfgoed nominatiedossier zijn daarbij leidend.

Bestaand gedenkteken

Nieuwe elementen zoals de vitrine op het elektriciteitshuisje.

in Putfolly - vier vitrines met eigen thema

Centraal gezag en representatie van Romeinse stedelijke cultuur, keizerbeeld, inscripties, bouwfragmenten.

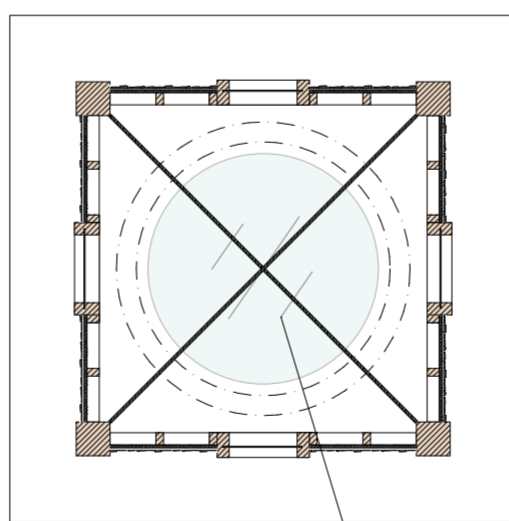
Vier thema's

De vier interpretatiethema's zijn verschillende invalshoeken waarmee het publiek betrokken wordt bij de universele waarde van de archeologie van Forum Hadriani. Elke vitrine maakt hiervoor een verbinding tussen een concreet object en een narratief. Bijvoorbeeld:

- De put met replica's van vondsten - dagelijks leven, herkomst van bewoners.
- De keizershand (replica) - centraal gezag en representatie van Romeinse stedelijke cultuur.
- stadsvogelvlucht (Buijtdorp) - Stadsaanleg, stedelijke en regionale infrastructuur.
- Tekeningen van Reuvens - de eerste wetenschappelijke archeoloog.

De put en het vondstmateriaal, dagelijks leven en achtergronden.

Spiegel op de grond vitrines met spiegel achterwand:

Caspar Reuvens, de eerste wetenschappelijke archeoloog.

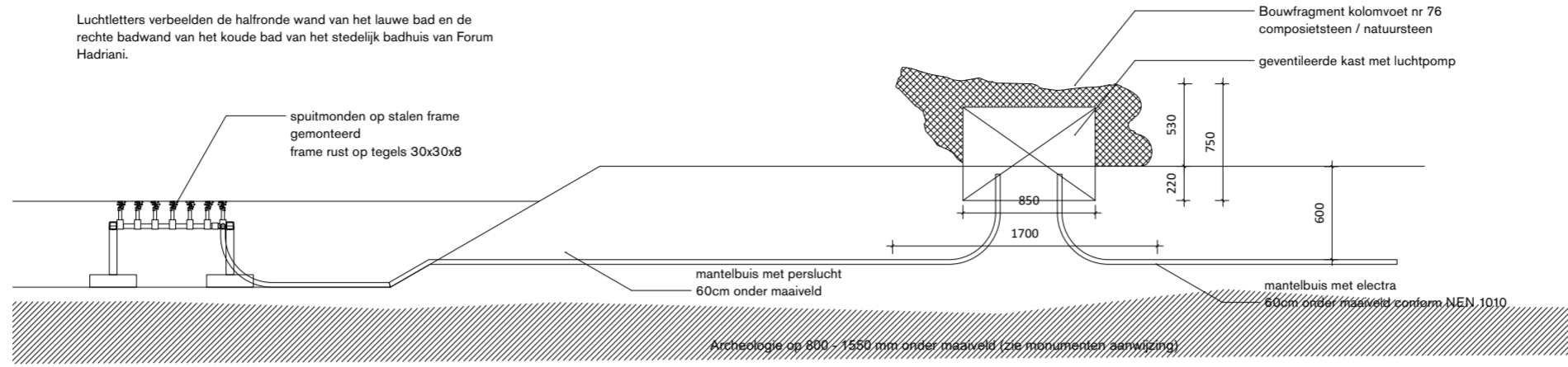

Municipium Aelium Cananefatium Stadsaanleg, stedelijke en regionale infrastructuur.

Visualisatie: Badhuis in Luchtletters en bouwfragment

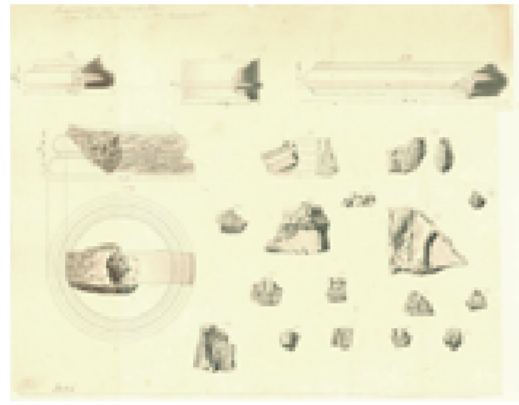
Luchtletters Tepidarium Frigidarium

Luchtletters verbeelden de halfronde wand van het lauw bad en de rechte badwand van het koude bad van het stedelijk badhuis van Forum Hadrian.

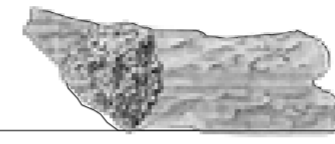

Bouwfragment nr. 76

Bouwfragment nr. 76 (Reuvena) is een indrukwekkend grote kolomvoet die 5,9 voet bij circa 20 duim (1,8m x 0,5m) mat. De replica van het bouwfragment doet dienst als zielelement en speekobject. Het ligt op het tracé van de fundering van het badhuis. In het bouwfragment is de luchtpomp opgenomen die de luchtletters in de vijver aandrijft.

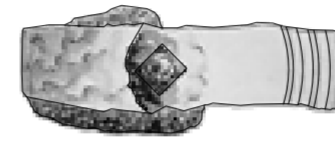

opgravings-tekening van Reuvena

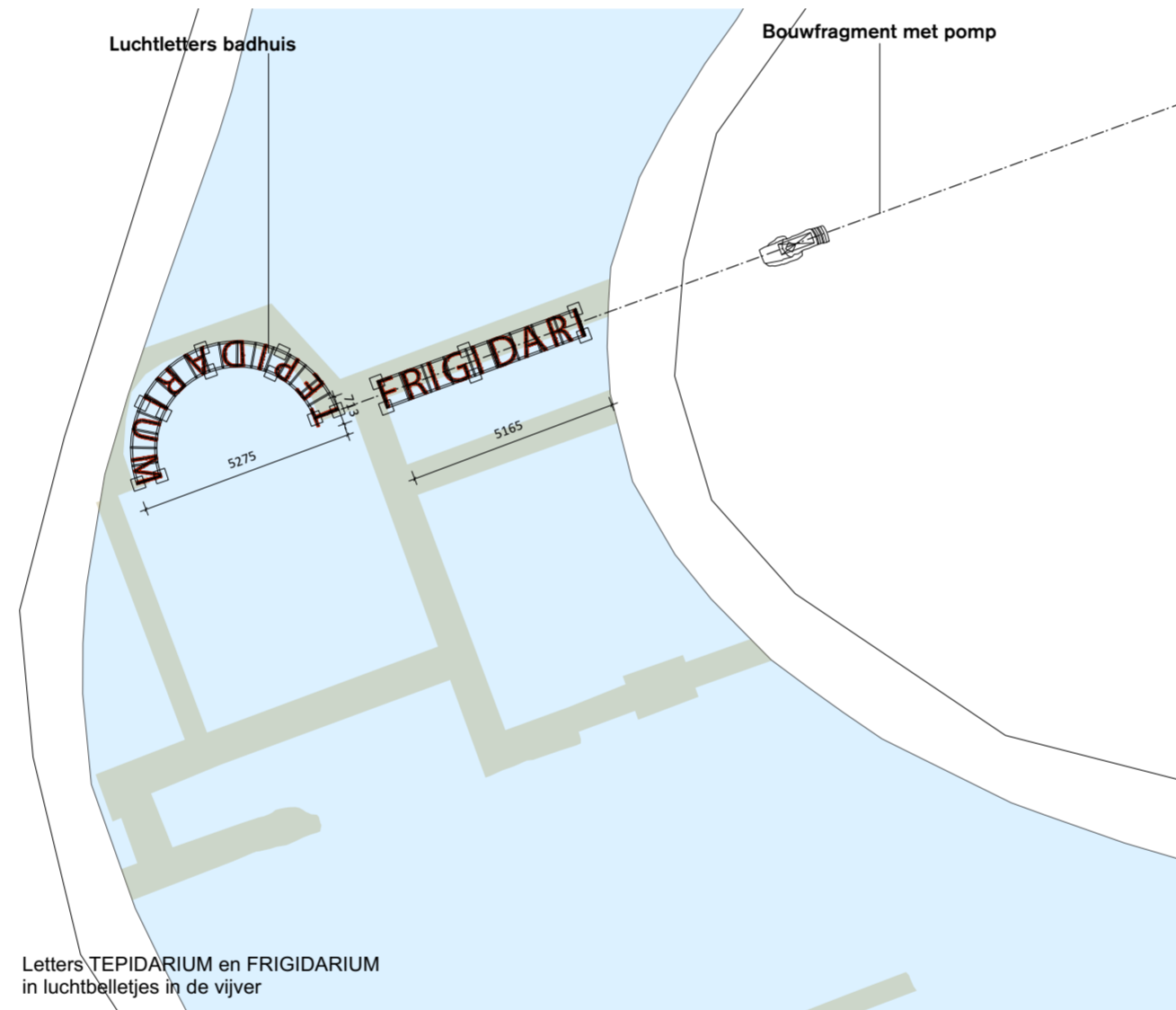
1700

Aanzicht bouwfragment

480
670

Bovenaanzicht bouwfragment

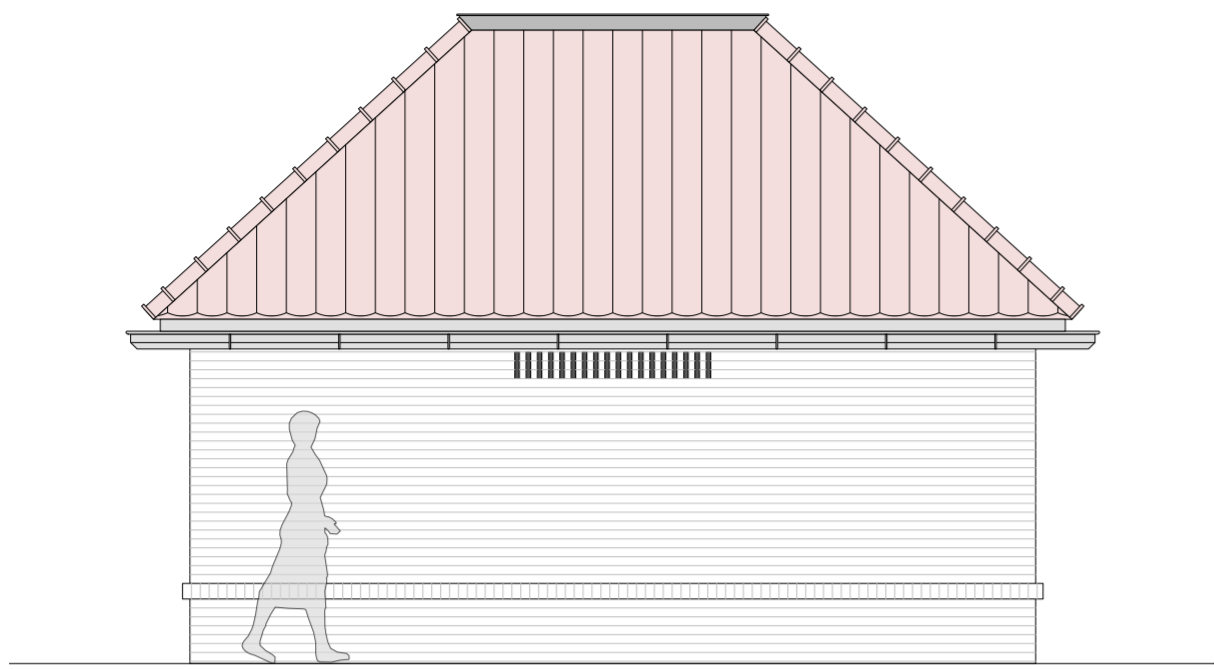

Letters TEPIDARIUM en FRIGIDARIUM in luchtbelletjes in de vijver

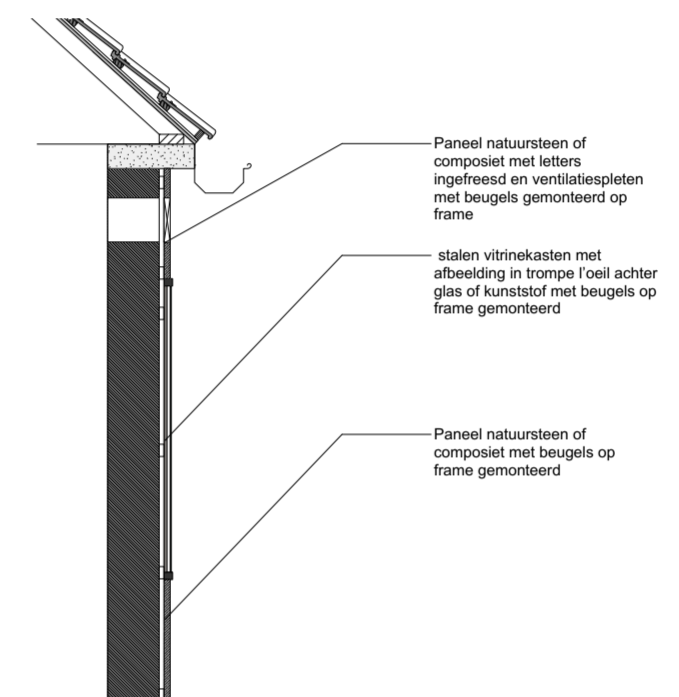
Visualisatie: Elektriciteitshuisje en wegfragmenten

Elektrische antiquiteitenvitrine

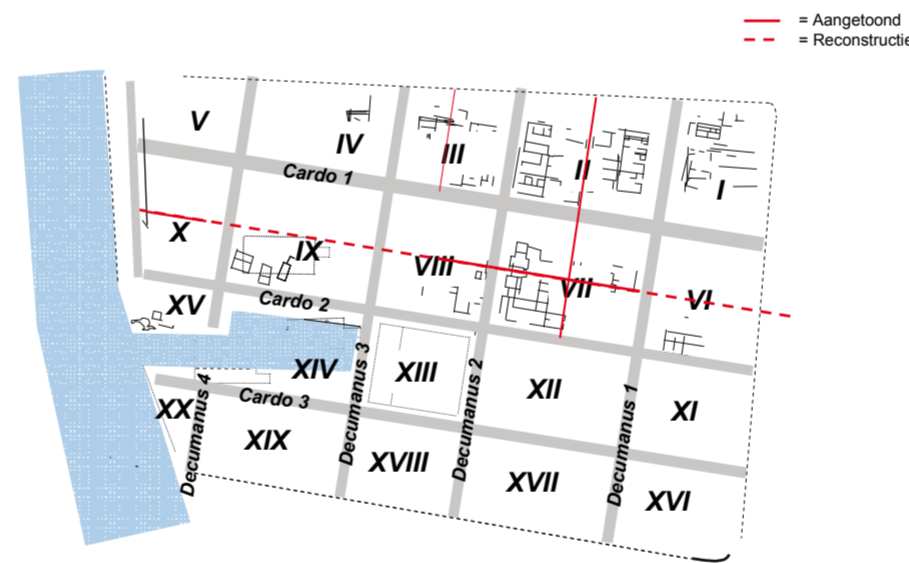
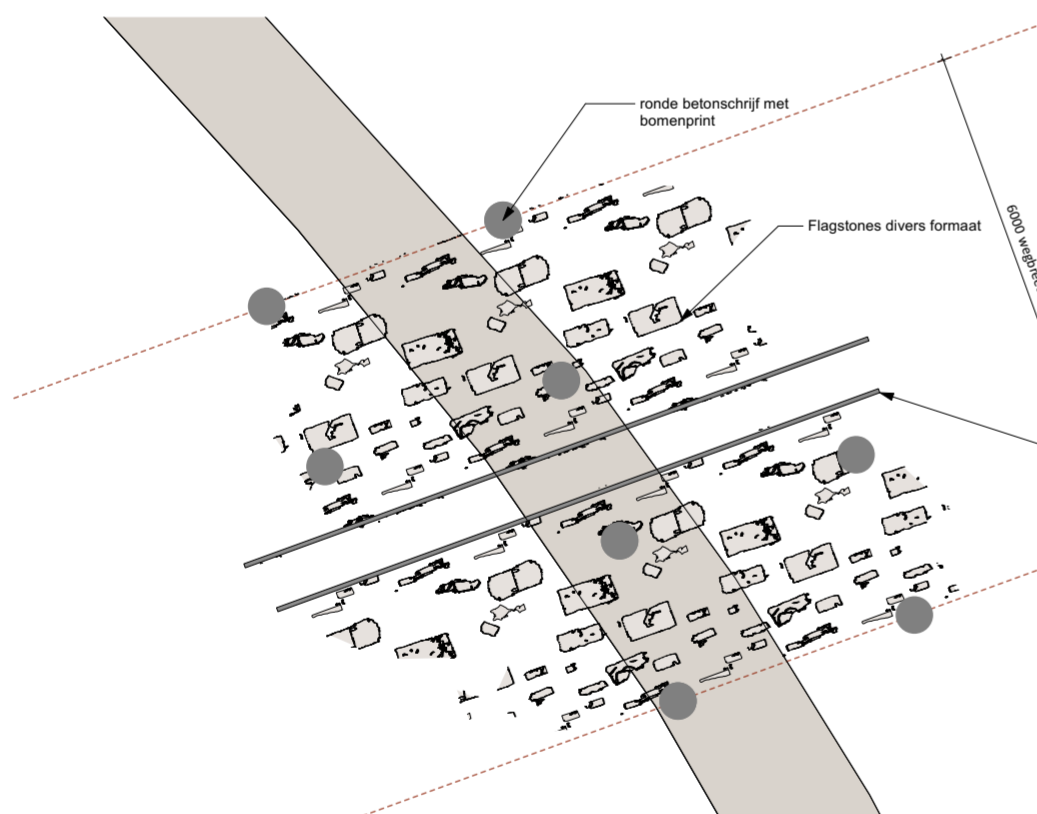

Vitrine met gezicht op Forum Hadriani

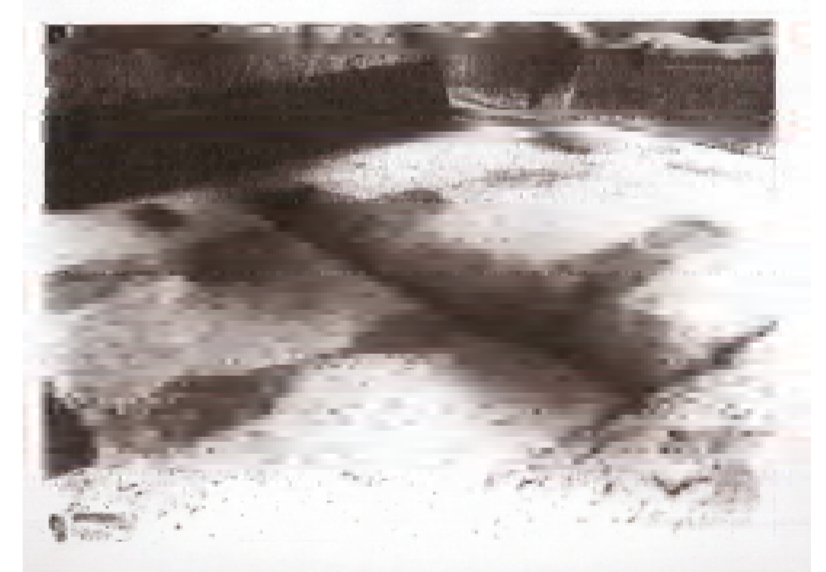
Aan de kopgevel van het elektriciteitshuisje komt een gevelhoog paneel met hierin een trompe l'oeil-gezicht op Forum Hadriani. De omlijsting met natuurstenen platen krijgt een geabstraheerde klassieke compositie. Hierdoor wordt de gevel van het elektriciteitshuisje een markant onderdeel van het park.

Markering Decumanus Maximus

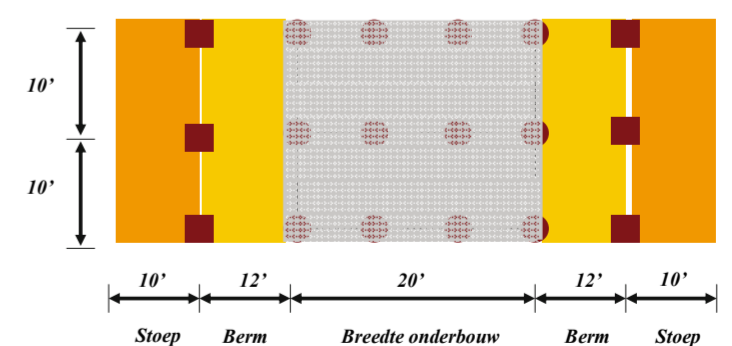
Afb. 5.18 De reconstructie van de oorspronkelijke tweedeling van een aantal insulae.

Afb. 5.10 Ongepubliceerde foto van het riool in de via decumanus met aan weerszijde de dubbele paalgoten van het houten wegfundament (Archief Vereniging Arentsburg in Nationaal Archief, 1914, afb. 15).

Hoofdwegen van Forum Hadriani

De Decumanus Maximus vormt samen met de Cardo Maximus de hoofdstructuur van de Romeinse stad. Volgens het archeologisch onderzoek en de analyse van Tom Buijtendorp waren de hoofdwegen met steen bestraat, gefundeerd en voorzien van riool. Op de kruisingen met de slingerpaden van park Arentsburg maken we dit in de bestrating zichtbaar. Met drie kruisingen ontstaat de suggestie van de lange hoofdas. (afbeeldingen hiernaast uit proefschrift Tom Buijtendorp: Buijtendorp, T. M. (2010). Forum Hadriani. De vergeten stad van Hadrianus: Ontwikkeling, uiterlijk en betekenis van het 'Nederlands Pompeji'. Vrije Universiteit.)

Afb. 5.9 De reconstructie van de maatvoering van de hoofdweg (decumanus maximus) met tussen de stoep (oranje) en houten wegfundering (cercels) een onverharde berm (geel).